

בחירת בן או בת זוג

חלק א: עיון במקורות

הרב יעקב אידלס
דבורה רוזנברג

אוכלוסיית היעד: כיתות י"א-י"ב | מספר המשתתפים המומלץ: 15-25 | זמן: שני שיעורים
ציוד נדרש: דפי מקורות; מחשב, מקרן, מסך ורמקולים.

רציונל

בחירת בן או בת זוג לחיים היא אחת הסוגיות המשמעותיות ביותר בחיי האדם (אם לא המשמעותית ביותר). עם זאת, היא מורכבת מאוד, ויש לה השלכות גדולות על מהלך חייו. אחת הסיבות למורכבות הסוגיה טמונה בטבע האדם: לכל איש ואישה יש תכונות ודעות משלהם (השונות משל אחרים), וממילא ההדרכה לבחירת בן או בת הזוג צריכה להיות אינדיווידואלית ומתאמת לכל אחד ואחת. ובכל זאת, ננסה לתת כלים וכללים לנושא זה, מתוך מודעות לקיומם של מקרים ופרטים רבים היוצאים מן הכלל.
ביחידת לימוד זו נעסוק בצדדים שונים של הנושא וננסה לתת כלים לבחירה נבונה, ככל שניתן. היחידה מבוססת על המאמר "[בחירת בן או בת זוג](#)" פרי עטה של דבורה רוזנברג¹. מומלץ לקרוא את המאמר כבסיס להעברת היחידה.

מטרות

1. הקניית ידע תורני בעניין בחירת בן או בת זוג;
2. הכרת דרכים לבחירת בן או בת זוג;
3. עמידה על קשיים בדרך לבחירת בן או בת זוג.

מהלך ההפעלה

שלב ראשון - שמש אסוציאציות

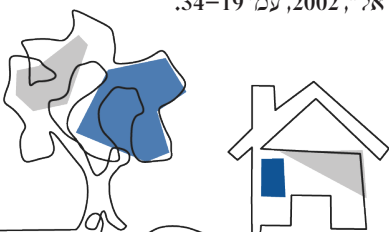
נבקש מהמשתתפים לומר מהי המחשבה הראשונה שעולה בדעתם כאשר הם חושבים על "בחירת בן או בת זוג". את התשובות השונות נכתוב על הלוח. לאחר מכן נקיים דיון קצר עם המשתתפים ונשמע מהם מדוע האסוציאציות המסוימות שציינו עלו בהקשר זה.

שלב שני - עיון במקורות

בחירת בן או בת זוג - מה התפקיד שלי?

לעיסוק בדרך לבחירת בן או בת הזוג, יש להקדים שאלה: האם עלינו להתאמץ ולפעול לטובת עניין זה, או שמא עלינו לחכות למפגש טבעי עם מי שהקב"ה מייעד לנו מאז לידתנו?

1 בתוך: יהודית גורפיין (עורכת), בקרוב אצלך, ראש פינה: הוצאת מראות שעל יד "המדרשה למורשת ישראל", 2002, עמ' 19-34.

נבקש מהתלמידים לעיין במקורות אחדים.

מקור מס' 1 – תלמוד בבלי, סוטה ב ע"א

א"ר שמואל בר רב יצחק: כי הוה פתח ריש לקיש בסוטה, אמר הכי: אין מזווגין לו לאדם אשה אלא לפי מעשיו, שנאמר: "כי לא ינוח שבט הרשע על גורל הצדיקים". אמר רבה בר בר חנה אמר ר' יוחנן: וקשין לזווגן כקריעת ים סוף, שנאמר: "אלקים מושיב יחידים ביתה מוציא אסירים בכושרות". איני? והא אמר רב יהודה אמר רב: ארבעים יום קודם יצירת הולד, בת קול יוצאת ואומרת: בת פלוני לפלוני בית פלוני שדה פלוני לפלוני! לא קשיא: הא בזוג ראשון, הא בזוג שני.

מקור מס' 2 – תלמוד בבלי, מועד קטן יח ע"א

בכל יום בת קול יוצאת ואומרת בת פלוני לפלוני.

מקור מס' 3 – תלמוד בבלי, מועד קטן יח ע"ב

הכי אמר רב משום רבי ראובן בן אצטרובילי: מן התורה ומן הנביאים ומן הכתובים מה' אשה לאיש. מן התורה – דכתיב: "ויען לבן ובתואל ויאמרו מה' יצא הדבר". מן הנביאים – דכתיב: "ואביו ואמו לא ידעו כי מה' היא". מן הכתובים – דכתיב: "בית והון נחלת אבות ומה' אשה משכלת".

מקור מס' 4 – בראשית רבה סח, ד

הקב"ה יושב ומזווג זיווגים בתו של פלוני לפלוני.

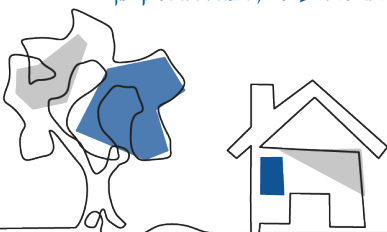
שאלות לעיון ולהעמקה

- ← האם יש רק מישהי או מישהו אחד בעולם שמתאים לי כבן או בת זוג?
- ← האם לפי מאמרי חז"ל אלו יש מקום להשתדלות שלנו למציאת בן זוג או עלינו לחכות למיועד לנו משמיים ללא מאמץ מצידנו?
- ← בת הקול אומרת במסכת סוטה: "בת פלוני לפלוני בית פלוני שדה פלוני לפלוני" – כיצד מקובל לנהוג בעניין קניית בית או שדה? האם אנו נוהגים להמתין שהם יגיעו אלינו משמיים או שמא אנו משתדלים ומתאמצים לקנותם?
- מאמרי חז"ל אלו יכולים להוביל את התלמידים לענות כי אכן לפי חז"ל הזיווג הוא "משמיים", ולכן ייתכן שאין טעם בהשתדלות בתחום זה. מן הסתם יהיו תלמידים שישכרו אחרת, ולאחר שנשמע את הצדדים השונים נעיין בדברי הרמב"ם.

מקור מס' 5 – רמב"ם, שמונה פרקים, פרק ח

ואמנם האמת אשר אין ספק בה, שמעשי האדם כולם מסורים אליו, אם ירצה יעשה, ואם ירצה לא יעשה, מבלי כפייה ומבלי הכרח לו על כך...

אבל הלשון הנמצא לחכמים, והוא אומרם: "הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים" – הרי הוא אמת, ומכוון אל מה שזכרנו, אלא שהרבה יטעו בו בני אדם, ויחשבו בקצת מעשי האדם הבחיריים – שהוא מוכרח עליהם, כגון הזיווג לפלונית, או היות זה הממון בידו. וזה אינו אמת, כי זאת האשה, אם היתה לקיחתה בכתובה וקידושין, והיא מותרת, ונשאה לפריה ורביה – הרי זו מצוה, וה' לא יגזור בעשיית מצוה; ואם היה בנשואיה פגם – הרי היא עבירה, וה' לא יגזור בעבירה. וכן זה אשר גזל ממון פלוני, או גנב, או מעל וכחש ונשבע לו בממונו, אם נאמר שה' גזר על זה שיגיע לידו זה הממון ושיצא מיד זה האחר – הנה כבר גזר בעבירה. ואין הדבר כן, אלא כל מעשי האדם הבחיריים – בהם בלא ספק ימצאו המשמעת והמרי. כי כבר בארנו בפרק השני, שהציווי והאזהרה התוריים אמנם הם במעשים אשר לאדם בחירה בהם אם יעשה או לא יעשה, ובוהו החלק מן

הנפש תהיה יראת שמים, ואינה בידי שמים, אלא היא מסורה לבחירת האדם, כמו שבארנו. ואם כן, אומרם 'הכל' – אמנם ירצו בו הדברים הטבעיים, אשר אין לאדם בחירה בהם, כגון היותו ארוך או קצר, או רדת מטר או בצורת, או הפסד אויר או בריאותו, וכיוצא בזה מכל מה שבעולם, חוץ מתנועות האדם ומנוחותיו.

שאלות לעיון ולהעמקה

ראו השאלות לעיל (אחרי מקור מס' 4).

אנו יודעים ומאמינים שהקב"ה משגיח עלינו ו"יושב ומזווג זיווגים", ועם זאת, מוטלת עלינו המשימה להתאמן, להשתדל ולפעול כדי למצוא את הזיווג המתאים לנו, לפעול עם א"ל לבניית עוד בית נאמן בישראל. אם כן, עלינו לברר מהי הדרך שבה עלינו ללכת כדי להגיע אל היעד – מציאת הזיווג ההגון.

קודם כול – מי אני?

השלב הראשון בבחירת בן זוג מתמקד במודעות העצמית של האדם הבוחר. כדי לדעת מי מתאים לנו – עלינו להכיר תחילה את עצמנו, לברר מי אנחנו, אילו כוחות, נטיות, תכונות, רגשות ואמונות יש בנו, מהם הערכים החשובים לנו ומהם סדרי העדיפויות שלנו.

לאחר שנכיר את עצמנו, ניטיב לדעת מי מתאים לנו.

איך נדע מי אנחנו?

התלמידים יתחלקו לקבוצות (3-4 תלמידים בקבוצה). נשמיע ברקע שיר ונבקש מהתלמידים להעלות רעיונות לדרכים להגעה למודעות עצמית. (ניתן לכוונם לתחומי עניין, תכונות אופי, שאיפות, ערכים, מאפייני התנהגות בשעת לחץ וכד'). לאחר כ-10 דקות נתכנס במליאה. כל קבוצה תציג את הרעיונות שהעלתה. את כל הרעיונות נכתוב על הלוח. בלמידה מרחוק כל קבוצה תתכנס ב'חדר זום' משלה, ותעלה את הרעיונות ללוח השיתופי של היישומון פאדלט (Padlet).

יופי או אופי?

הרושם הראשון שנוצר אצלנו בפגישה עם אדם לא מוכר הוא רושם חיצוני. רק לאחר זמן אנו מכירים גם את תכונותיו ואופיו. האם המראה החיצוני צריך להיות בעל משקל בהחלטתנו? ואם כן, מהו המשקל שיש לייחס לו?

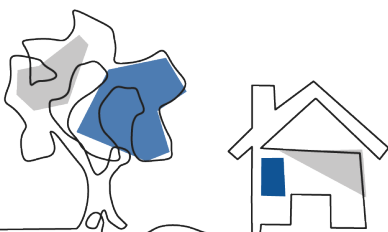
מקור מס' 6 – ה"שידוך" הראשון שמוזכר בתורה

"וַאֲבָרְהָם זָקֵן בָּא בַּיָּמִים וְהוּא בָרַךְ אֶת־אֲבָרְהָם כַּכֹּל אֲשֶׁר עָבַדוּ זָקֵן בֵּיתוֹ הַמְּשִׁל כָּכֵל אֲשֶׁר לוֹ: שִׁים נָא יָדְךָ תַּחַת יְרֵכִי: וְאֲשַׁבְּעֶךָ בְּה' אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם וְאֵלֹהֵי הָאָרֶץ אֲשֶׁר לְאִתְּקַח אִשָּׁה לְבְנֵי מִבְּנוֹת הַפְּנִעֵנִי אֲשֶׁר אֲנִי יוֹשֵׁב בְּקִרְבִּי: כִּי אֵל אֲרָצִי וְאֵל מוֹלְדָתִי, תִּלְדָּ וְלָקַחְתָּ אִשָּׁה, לְבְנֵי לִיצְחָק."

(בראשית כד, א-ד)

"הנה אנכי נצב על עין המים ובנות אנשי העיר יצאת לשאב מים: והיה הנער אשר אמר אליה הטי נא כדך ואשתה ואמרה שתה וגם גמליך אשקה אתה הכחת לעבדך ליצחק ובה אדע כי עשית חסד עם אדני: והיה הוא טרם פלה לדבר והנה רבקה יצאת אשר ילדה לבתואל בן מלקה אשת נחור אחי אברהם וכדה על שכמה: והנער טבת מראה מאד בתולה ואיש לא ידעה ותרד העינה ותמלא כדה ותעל: ונרץ העבד לקראתה ויאמר הגמיאיני נא מעט מים מפדך: ותאמר שתה אדני ותמהר ותרד פדה על ידה ותשקהו: ותכל להשקותו ותאמר גם לגמליך אשאב עד אם פלו לשתת."

(שם, יג-יט)

שאלות לדיון

- ← האם אברהם עושה השתדלות כדי למצוא אישה ליצחק או סומך על כך שהקב"ה יביא ליצחק אישה ללא השתדלות?
- ← מה הפרט הראשון שהתורה מציינת לגבי רבקה? מדוע לדעתכם היא מציינת אותו דווקא?

מקור מס' 7 – פירוש המלבי"ם לבראשית כד, יג

"הנה אנוכי ניצב על עין המים ובנות אנשי העיר יוצאות לשאוב מים: דעתו היתה שבין הנערות הרבות שיתקבצו עתה לשאוב מים יבחר את היפה שבכולם, אליה יאמר שתשקהו מים ואחר שיבחר מהן את היותר יפה בתואר ובמראה הלא יצטרך לדעת ג"כ טיב ממידותיה וזה יבורר על ידי שתאמר "שתה וגם לגמליך אשקה" שבזה ידע בבירור שהיא אישה טובה במידות ובענווה ובנדיבות וברחמנות וזה מצד ארבע בחינות...
על פי דברי המלבי"ם נראה כי יש מקום גם ליופי וגם לאופי, גם לחיצוניות וגם לפנימיות.

מקור מס' 8 – תלמוד בבלי, קידושין מא ע"א

אסור לאדם שיקדש את האישה עד שיראנה שמא יראה בה דבר מגונה ותתגנה עליו ורחמנא אמר "ואהבת לרעך כמוך".
בהתבססו על דברי התלמוד האלה, פסק הרמב"ם הלכה (להלן).

מקור מס' 9 – רמב"ם

ומותר להסתכל בפני הפנויה לבדקה כדי שיראה אם נאה היא בעיניו ישאנה. ואין בזה צד איסור ולא עוד שראוי לעשות כן.
(משנה תורה, קדושה, הלכות איסורי ביאה פרק כא הלכה ג)

שאלות לעיון ולהעמקה

- ← לאחר שראינו את דברי המלבי"ם, הגמרא בקידושין, ו הרמב"ם – האם ניתן לשלב בין העמדות המובאות בדבריהם?
- ← האם הצירוף "טובת מראה", שהתורה נוקטת בתאר / את רבקה, כוונתו בהכרח למראה החיצוני?

מקור מס' 10 – רש"ר הירש

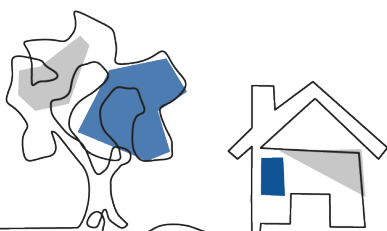
"והנערה טובת מראה מאד" – "טובת מראה" מציין את היופי הרוחני והמוסרי, המשתקף בקלסתר הפנים, הוא החן המראה על האופי. בניגוד ל"יפת מראה" המציין את היופי החיצוני.

(פירוש רש"ר הירש לבראשית כד, טז)

יש יופי פנימי, רוחני, מוסרי, המתבטא בחן חיצוני, במאור הפנים והדרתם, בבחינת "חכמת אדם תאיר פניו" (קהלת ח, א).
בדיון על מקומו של היופי לעומת האופי כשיקול בבחירת בן או בת הזוג יש לזכור כי עם השנים היופי מתעמעם וחולף, הן בשל השפעות הגיל הן בשל ההתרגלות.
לסיום חלק זה נצפה בקטע המשעשע: "קוראים לה לימור" של חבורת "אנדרדוס" (אפשר למצוא את הסרטון במרשתת).

בחירה חופשית?

ההחלטה עם מי להתחתן היא ההחלטה הגורלית ביותר שאנו נדרשים לקבל, וזאת בתקופה שאנו בדרך כלל עדיין צעירים וחסרי ניסיון.

הנטייה הטבעית שלנו גורמת לנו לחשוב שההחלטות שלנו הן אכן שלנו בלבד, אך יש מקום להתבוננות בהחלטותינו ביחס לנושאים שונים ולבחון אם הן אכן נבעו אך ורק ממחשבות וידיעות שלנו או שמא היו מעורבים בקבלתן גם גורמים חיצוניים (שהשפיעו עלינו, אם כי ייתכן שלא היינו מודעים להשפעתם אז). בחינה זו חשובה במיוחד כאשר מדובר בהחלטה החשובה והגורלית ביותר בחיינו, הקובעת עם מי נחיה. החלטה המוטה בהשפעת גורמים חיצוניים שאינם אמיתיים ונכונים למהות ההחלטה, עלולה להיות לא נכונה, ובהקשר המדובר – החלטה שגויה עלולה להוביל לתוצאה קשה וכואבת.

נספר סיפור

דוד ונעמה נפגשו לראשונה במסגרת שליחות חינוכית בחו"ל. מי שהכיר את שניהם לא היה מעלה על דעתו שיש סיכוי שיתאימו זה לזה ויתחתנו. הם היו שונים מאוד מבחינת תחומי העניין, מבחינת תכונות האופי וגם מבחינת השאיפות האישיות והיעדים שהציבו לעצמם בחיים.

אבל שניהם הגיעו לשליחות בארץ רחוקה. לכל אחד מהם היה תחום אחריות אחר, והשליחות רחוק מן המשפחה והחברים הייתה חוויה עזה ומטלטלת עבור שניהם. במסגרת השליחות הם נפגשו כמה פעמים שבהן נאלצו להתמודד עם קשיים משמעותיים, ושיחותיהם המשותפות על הקשיים קירבו ביניהם מאוד. כאשר חזרו לארץ, גילו כי אנשים אחרים מתקשים להבין את מה שעבר עליהם, ורק הם מבינים זה את זה. לאחר שבועות אחדים החליטו להתחתן. הוריו של דוד, שהכירו מעט את נעמה וחשבו שהיא כלל לא מתאימה לבנם, ביקשו ממנו לשבת איתם לשיחה.

שאלה לדין

← דמינו שאתם הוריו של דוד. מה תאמרו לדוד ולנעמה בשיחה?

לעיתים תנאים מיוחדים במציאות, כגון שהות יחד במצב טראומטי, יוצרים מצב רגשי המקרב מאוד בין אנשים. יש שהמציאות המיוחדת מזמנת שניים שמתאימים מאוד זה לזה ואז הזיווג יכול להיות נפלא ומתאים, אך פעמים רבות המציאות המיוחדת היא זמנית וחד-פעמית. אומנם באותו הרגע מתעוררים בשניים רגשות עזים בהשפעת אותה המציאות, והם חשים שמצאו את בן הזוג המתאים ביותר, אך עם הזמן ההשפעה מתעמעמת, ובני הזוג נותרים ללא ה'דבק' שיצר אותו אירוע, ואז מתגלה שלקשר ביניהם חסר בסיס אמיתי ויציב, שהוא נבנה בהשפעת הנסיבות, וכעת לא נותר ממנו דבר.

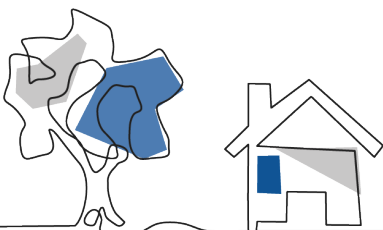
מקור מס' 11 – משנה, אבות ד, יח

חז"ל מזהירים אותנו לשים לב למצבו הנפשי של החבר כאשר אנו רוצים להשפיע עליו:

רבי שמעון בן אלעזר אומר: אל תרצה את חברך בשעת כעסו, ואל תנחמונו בשעה שמתו מוטל לפניו, ואל תשאל לו בשעת נדרו.

כאשר חברך נמצא בשעת כעס – ניסיונות לרצות אותו עלולים להביא אותו שלא לקבל את הדברים ואף לכעוס יותר, וחז"ל לומדים זאת מדברי הקב"ה למשה רבנו: "פני ילכו והניחותי לך" (שמות לג, יד). מאותה סיבה אין לנחם אדם בשעה שמתו מוטל לפניו, והוא נמצא בשיא צערו – הוא אינו פנוי רגשית לקבל תנחומים. כך גם מסביר שם רבנו יונה בנוגע לנדרים: "שעל ידי זה יבוא לומר דברים שאינם מהוגנים בו כי יוסיף כעס על כעסו"..."שלא ישאל לו הפתחים של היתר... כי בעודנו כועס ונודר בא לפרש כל השאלות אשר ישאלוהו וישימם בנדר על דרך שלא יוכל למצוא לו היתר, ונמצא כי יגרום לו רעה".

מכאן נוכל ללמוד לענייננו: כאשר אדם נמצא בסערת רגשות הבחירה שלו לוקה בחסר ומושפעת מגורם חיצוני – מצבו הרגשי. עליו להיזהר מקבלת החלטות במצב זה. כאשר קשר בין בני זוג מתהדק בתנאים של משבר של אחד מהם, או שניהם – יש להיזהר מאוד מקבלת החלטות פזיזה בעודם תחת השפעתו. מודעות לגורמים אלו חשובה והיא יכולה לחסוך מהאדם בחירה מוטעית.

עוד גורם חיצוני שעלול להשפיע על הבחירה שלנו הוא סביבתנו החברתית. בני הזוג הבוחנים את מידת התאמתם צריכים להיות קשובים לעצמם, לנקודות המשמעותיות באמת לשניהם, ולא לחשוב איך הדברים נראים לחברה הסובבת אותם.

לעיתים יכול בחור לחשוב: 'מה יגידו חבריי על מי שאני חושב להתחתן איתה?'. אילו היה קשוב לעצמו היה מוצא שהיא נפלאה בשבילו, אך קולות מבחוץ עלולים לשבש את החלטתו. ייתכן כמובן שיבוש גם בכיוון ההפוך: בחור או בחורה מחליטים להתחתן כי החברים התרשמו מאוד מבני הזוג שמצאו, אך בתוך תוכם הם אינם שלמים עם הבחירה. במקרה כזה ייתכן שכעבור זמן קצר החברים ייעלמו, ובני הזוג יישארו עם חבר לחיים שאיננו מתאים להם.

הגמרא במסכת ברכות (סג ע"א) אומרת: "תניא רבי אומר לעולם אל ירבה אדם רעים בתוך ביתו שנא' (משלי יח, כד): 'איש רעים להתרועע'".

הרב קוק זצ"ל מכוון אותנו לשמירה על עצמיותנו, לבל תתבטל ביחס לסובבים אותנו, ובייחוד כאשר מדובר בבניין הבית ובזוגיות. הזוגיות חייבת להיות איתנה, בנויה על "בסיס חזק ונאה" – ורק אז יש מקום לחברים. כאשר השפעתם של החברים גדולה מדי, היא עלולה לפגום בקשר הנכון בין בני הזוג.² הדבר נכון ביותר גם להשפעת החברה באמצעות לחץ חברתי להחלטה על נישואין בטרם הקשר אכן הבשיל.

נסיים בדבריו החריפים של ר' מנחם מנדל מקוצק:

"אם אני – אני, ואתה – אתה,

הרי אני – אני, ואתה – אתה.

אבל אם אני – אני מפני שאתה – אתה

ואתה – אתה מפני שאני – אני

הרי אני – לא אני, ואתה לא אתה"

2 על פי דבריו בעין אי"ה, ירושלים: מכון הרצי"ה קוק, פרק טו פסקה שטו.

